ЕДИНЪ АМЕРИКАНЕЦЪ...

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

ЕДИНЪ АМЕРИКАНЕЦЪ ВЪРХУ ВОЙНАТА . . .

Прѣпечатано посрѣдствомъ **в. „Таймсъ“**
отъ вѣстникъ the „New York Times.“

Ако съдържающитѣ се доказателства въ официалиитѣ „Бѣла“, „Оранжева“ и „Сива“ книги на воющитѣ народи бѣха подложени на анализа, както единъ юристъ анализира доказателството въ сѫдебнитѣ си дѣла, кой би билъ намѣренъ отговоренъ за европейската война?

Вѣстникътъ the „New York Times“ подложилъ това доказателство на Жеймсъ М. Бекъ, бившъ помощникъ Главенъ Прокуроръ на Съединенитѣ Щати и единъ отъ лидеритѣ на Ню-Йорскиятъ баръ, който въ качеството си на Главенъ Прокуроръ е вземалъ участие въ много отъ найважнитѣ сѫдебни процеси прѣдъ Върховния сѫдъ.

Г-нъ Бековиятъ аргументъ за най-великиятъ отъ свѣтскитѣ процеси, онзи на Двойниятъ Съюзъ срѣщу Тройното Съглашение прѣдъ Върховниятъ сѫдъ на Цивилизацията, е прѣдставенъ тукъ, и е една отъ най-интереснитѣ статии писани по този широко разискванъ въпросъ върху отговорността за Европейскиятъ конфликтъ.

КАУЗАТА НА

ДВОЙНИЯТЪ СЪЮЗЪ
срѣщу
ТРОЙНОТО СЪГЛАШЕНИЕ.

Аргументирана отъ **Жеймсъ М. Бекъ,**
Бившъ Помощникъ Главенъ Прокуроръ на Съединенитѣ Щати.

КАУЗАТА НА
Двойниятъ Съюзъ срѣщу Тройното Съглашение.

Отъ **Жеймсъ М. Бекъ.**
Бившъ помощникъ Главенъ Прокуроръ на Съединенитѣ Щати.

Нека прѣдположимъ, че въ тая позорна, хилядо деветстотинь и четиринадесета година, сѫществуваше, както нека се молимъ за сѫществуването му единъ день, единъ Върховенъ Сѫдъ на Цивилизацията, прѣдъ който суверенннитѣ нации биха могли да отнесатъ споровeтѣ си безъ да прибѣгватъ до нечистивиятъ и по-малко ефективенъ апелъ на орѫжейниятъ арбитражъ.

Нека по-нататъкъ прѣдположимъ, че всѣка отъ борящитѣ се нации би имала достатъченъ квасъ отъ християнство да остави тѫжбитѣ си да бѫдатъ присѫдени не по етиката на топътъ или пушката, но по вѣчниятъ критерий на правдата.

Каква би била присѫдата на този августейши трибуналъ?

Каквото и да било разискване върху етическитѣ достойнства на тая велика контроверсия трѣбва да почне съ прѣдположението, че има такова нѣщо като международна моралность.

Тази основна аксиома, върху която цѣлата основа на цивилизацията необходимо лежи, е шаланжирана отъ единъ малъкъ класъ интелектуални извратници. Нѣкои отъ тѣзи поддържатъ, че моралнитѣ съображения трѣбва да бѫдатъ подчинени било на военна необходимость или на тъй наречена явна сѫдба. Тази е Бернхардивата доктрина.

Други учатъ, че войната е една благодѣтелна фаталность и че всичкитѣ народи ангажирани въ нея сѫ заради това наравно оправдани. По тая теория, всички отъ сега воюващи нации не сѫ освѣнъ жертви на едно непротивостоимо течение на събития, и най-високиятъ дългъ на държавата е да се приготви за систематическото изкореняване, кога стане нужда, на съсѣдитѣ си.

Възрѣки изкуснитѣ плоскости подъ които двѣтѣ тия доктрини сѫ прикрити, всичкитѣ здрави умове сѫ съгласни, че тая война е едно велико прѣстѫпление спрѣмо цивилизацията и едничкиятъ откритъ въпросъ е: коя отъ двѣтѣ воющи групировки е морално отговорна за това прѣстѫпление?

Бѣше ли Австрия оправдана въ обявяването война противъСърбия?

Бѣше ли Германия оправдана въ обявяванието война срѣщу Русия и Франция?

Бѣше ли Англия оправдана въ обявяването война срѣщу Германия?

Понеже съ послѣдниятъ отъ тритѣ въпроси най-лесно може да се справимъ, ще го разгледаме най-напрѣдъ.

Оправданието на Англия.

Оправданието на Англия лежи върху тържествения договоръ отъ 1839 г., чрѣзъ който Прусия, Франция, Англия, Австрия и

Русия „станаха гарантитѣ“ на „всегдашниятъ неутралитетъ“ на Белгия, прѣутвърденъ отъ графъ Бисмаркъ, тогава Канцлеръ на Германската Империя, на юли 22, 1870, и даже по-късно прѣутвърденъ чрѣзъ очебиющия фактъ разкритъ въ Белгийската „сива книга“.

Прѣзъ пролѣтьта на 1913 се разискваше въ бюджетарната комисия на Райхстага военния бюджетъ. Въ течението на разискванието германскиятъ държавенъ секретарь каза:

„Белгийскиятъ неутралитетъ е опрѣдѣленъ отъ международни конвенции *и Германия е рѣшена да почита тѣзи конвенции*“.

Да потвърди това тържествено увѣрение военниятъ министръ прибавилъ по сѫщото разискване:

„Белгия не играе никаква роля въ оправданието на германскиятъ военно организационенъ планъ. Планътъ се оправдава отъ положението на работитѣ въ изтокъ. *Германия ще има прѣдъ видъ факта какво Белгийскиятъ неутралитетъ е гарантиранъ чрѣзъ международни договори*“.

Една година по-късно, на 31 юли, 1914, херъ фонъ Бюлоу, германскиятъ министръ въ Брюкселъ, увѣрилъ белгийскиятъ държавенъ департаментъ, че знаялъ за една декларация, която германскиятъ Канцлеръ направилъ въ 1911, въ смисълъ: *„какво Германия нѣмала намѣрение да нарушава нашиятъ неутралитетъ“*, и „че той билъ увѣренъ какво чувствата на които по онова врѣме било дадено изразъ не сѫ се измѣнили“. (Вижъ белгийска „сива книга“, №-ра 11 и 12). Вижда ни се ненужно да разискваме нахалното незачитание на тѣзи тържествени задължения и протестации, когато настоящиятъ германски имперски Канцлеръ, въ рѣчьта си прѣдъ Райхстага и прѣдъ свѣта на августъ 4, 1914, откровено призна, че акцията на Германската военна машина въ нашествието на Белгия бѣ несправедлива. Той каза:

„Ний сега се намираме въ нужда и нуждата законъ не знае. Нашитѣ войски окупираха Люксембургъ и може би сѫ вече на Белгийска земя. Господа, това е противно на повеленията на международното право. Истина е, че Францускoто правителство е заявило въ Брюкселъ, че Франция ще почита Белгийскиятъ неутралитетъ, до когато противникътъ ѝ го зачита. Ний, обаче, знаемъ, какво Франция стоеше готова за нашествие. Франция можеше да чака, но ний не можахме да чакаме. Едно френско движение върху нашиятъ флангъ по долниятъ Рейнъ може да бѫде нещастно. Тъй щото ний бѣхме принудени да прѣнебрѣгнеме справедливиятъ протестъ на Люксембургското и Белгийското правителства. Неправдата — азъ говоря откровено — която извършваме ще се постараемъ да поправимъ щомъ като бѫде постигната военната ни задача. Който и да билъ, когато е заплашенъ, както ний сме заплашени, и се бори за най-висшитѣ си притежания, може да има една мисъль — какъ да си проправи пѫть“.

Тази защита не е даже една пледоария за изповѣдь и избѣгвание. Тя е една пледоария за „виновность“ прѣдъ свѣтскиятъ баръ. Тя има едно достойнство, че не прибавя на прѣстѫплението отекчающе обстоятелство на хипокритство. Тя свойствено основава кау-

зата на Германия върху евангелието на Треитчке и Бернхарди, какво всѣка нация е оправдана въ упражнение физическата си сила до безкрайность въ защита собственитѣ си интереси. Въ това евангелие нѣма никаква новость. Едничката негова удивителна черта е съживяванието му въ 20-й вѣкъ. То се проповѣдваше много по ефективно отъ Макаиавели въ доктрината му: „Принцътъ", въ която възхваляваше политиката на Цезаръ Боржия въ тъпканието по слабитѣ държави отъ Италия подъ кракъ чрѣзъ най-жестокъ тероризмъ и необуздана свирѣпость. Наистина нахалното разрушение на Белгия е простъ Боргизмъ разширенъ десеть-хилядо кратно чрѣзъ механическитѣ източници на модерната война.

Освѣнъ ако нашата прѣхвалена цивилизация не е най-дребнавото лустро на варварството; освѣнъ ако свѣтскиятъ законъ не е въ сжщность само етиката на пушката и съвѣстьта на топътъ; освѣнъ ако човѣческиятъ родъ слѣдъ безчетни вѣкове не е направилъ по-голѣмъ сжщински политически моралenъ напрѣдъкъ, отъ оня на обитателя на пещеритѣ, тогава този отговоръ на Германия не може да задоволи „скромното уважение мнѣнията на човѣческия родъ". Германското становище, че единъ миренъ договоръ е „единъ кжсъ хартия", да бжде произволно незачитанъ когато се изисква отъ собственитѣ интереси на една договоряща страна, е отрицание на всѣка цивилизация. Белгия е била разпната на кръстъ прѣдъ лицето на цѣлъ свѣтъ. Невинностьта ѝ въ нѣкаква обида, до като не бѣ нападната, е твърдѣ ясна и не се нуждае отъ аргументи. Доброволното ѝ жертвоприношение да запази тържествено гарантираниятъ ѝ неутралитетъ, „ще пледира като ангели търбители срѣщу дълбокото проклятие на отнеманието му". По тоя въпросъ върховниятъ сждъ не би ималъ основание за съмнѣние или двоумѣние. Рѣшението му ще бжде бързо и неумолимо.

Война на дипломати.

Останалитѣ два горѣупоменати въпроси не сж тъй прости. Първоначално, и може би изключително, етическиятъ въпросъ се върти върху повдигнатитѣ изявления въ комюникетата, които минаха между разнитѣ европейски канцеларии въ послѣдната седмица на юли, защото удивителната черта на тая най-велика отъ всичкитѣ войни е, че тя е била преципитирана отъ дипломати и смѣшното е, че всичкитѣ тия дипломати претендиратъ, че сж искрено желаяли едно мирно разрѣшение на повдигнатитѣ отъ Австрийскиятъ ултиматумъ въпроси (което по нищо не личи), или истината е, че тая война е резултатъ отъ не ефективна и кьопава дипломация.

Азъ съвършенно оцѣнявамъ разликата между непосрѣдственитѣ причини на една война и прѣжнитѣ и по-основни причини; при все това, въ едно положение въ свѣта на лѣтенъ миръ на 23 юли, 1914, единъ резултатъ тежко засѣгающъ интереситѣ на нациитѣ и европейското равновѣсие, бѣ внезапно преципитиранъ отъ Австрийския ултиматумъ, и слѣдъ това въ разстояние на една седмица редица дипломатически комюникета минаха между европейскитѣ канцеларии, дезинирани ужъ да прѣдотвратятъ войната, ала въ сщж-

ность тѣ я прѣципитираха и страшниятъ Рубиконъ бѣше прѣскоченъ прѣди да се сѣти свѣта. Етическитѣ изгледи на тоя великъ конфликтъ трѣбва въ голѣмъ размѣръ да зависятъ отъ рекорда въ официялнитѣ комюникета, който може да се счита като документално доказателство въ единъ заведенъ сѫдебенъ процесъ.

Една сѫществена часть на тоя рекордъ е вече прѣдъ сѫда на общественото мнѣние въ Британската и Германска „Бѣли книги" и Руската „Оранжева книга", и цѣльта на тая статия е да разиска каква присѫда единъ безпристрастенъ и безстрастенъ сѫдъ би издалъ върху резултатитѣ и прѣдставенитѣ по тоя начинъ доказателства.

Унищожението отъ Германия и Австрия на живнено важни документи.

Най-напрѣдъ на такъвъ сѫдъ ще направи дълбоко впечатление не само що рекорда отъ комюникетата развива, *но тъй сѫщо и отъ многозначющитѣ опущения на документи знайни за сѫществующи.*

Официялната защита на Англия и на Русия не показва че тѣ не сѫ прѣдставили всичкитѣ документи които притежаватъ, *но въ Германската „Бѣла книга" личи унищожението на жизнено важни документи, когато пъкъ Австрия още не е прѣдставила какви и да било документални доказаталства които притежава.*

Ний знаемъ отъ Германската „Бѣла книга", че въ тая криза много важни комюникета сѫ биле размѣнени между Германия и Австрия, и вѣроятно е че нѣкои комюникета трѣбва тъй сѫщо да сѫ минали между тия двѣ страни и Италия. Италия, въпрѣки нелевкото ѝ положение, е длъжна да направи прѣдъ свѣта пълно разкритие. Какво би показало подобно разкритие се вижда отъ заключението ѝ, че съюзницитѣ ѝ сѫ почнали една агресивна война, която я освобождава отъ нѣкое задължение по тройния съюзъ.

Фактътъ, че сѫ размѣнени комюникета между Берлинъ и Виена, които не сѫ видѣли бѣлъ свѣтъ, не е работа на догадка. Германия признава и твърди въ защитата си, че тя добросъвѣстно упражнила посрѣдническото си влияние прѣдъ Австрия; но не само такова посрѣдническо влияние не се явява въ нѣкой практически резултатъ на такова посрѣдничество; *но текстътъ на тия жизнени комюникета се още пази въ тайнитѣ Берлински и Виенски архиви.*

Така въ Германската официална апология се казва, че въпрѣки отказътъ на Австрия да приеме прѣдложението на съръ Едуардъ Грей да третира сръбския отговоръ „като основа за по-нататъшни разговори".

„Ний (Германия) продължихме нашитѣ посрѣднически усилия до край и съвѣтвахме Виена да направи нѣкой възможенъ компромисъ съвмѣстимъ съ достойнството на монархията". — (Герм. „Бѣла книга").

Това щѣше да бѫде по-убѣдително, ако Германското Външно министерство, давайки други дипломатически документи, бѣ само прибавило текстътъ на даденията на Виена съвѣтъ.

Сѫщето очебиюще признание ще се намѣри когато сѫщата официална защита казва, че на юли 29 Германското правителство съвѣтвало Австрия „да почне разговоритѣ съ г-нъ Сазонова". Но

тукъ пакъ не се намира текстътъ между документитѣ, които Германското Външно министерство е извадило прѣдъ свѣта. Размѣненитѣ комюникета между това министерство и посланицитѣ му въ Петербургъ, Парижъ и Лондонъ сѫ дадени обширно, ала между двадесетѣхъ и седемъ комюникета приложени за Германската официална защита *твърдѣ забѣлѣжително е, че нито едно комюнике не е дадено отъ многото които сѫ минали отъ Берлинъ за Виена и само едно което било дадено отъ Виена за Берлинъ.* Това неможе да бѫде случайно. Германия е видѣла за сгодно да хвърли булото на тайната върху текстътъ на комюникетата си до Виена, макаръ да изповѣда че дава смисъльта на нѣкои отъ тѣхъ.

До като Германия не прѣдстави на явѣ най-важнитѣ документи, които притежава за доказателство, тя не трѣбва да се удивлява че свѣтътъ, помнейки Бисмарковото изопачение на Емската депеша, което преципитира Франко-Пруската война, ще е недоверчивъ относително искреностьта на посрѣдническитѣ усилия на Германия.

Австрийската кауза срѣщу Сърбия.

Да разискваме справедливостьта на Австрийскитѣ тѫжби срѣщу Сърбия ще ни извади вънъ отъ документиранията рекордъ и въведе въ царството на спорнитѣ факти и ще разшири безкрайно това разискване.

Нека заради това прѣдположимъ *arguendo* че нашиятъ сѫдъ ще започне разглежданието си съ асумпцията, че Австрия има справедлива тѫжба срѣщу Сърбия, и че убийството на архидука на юний 28, 1914, макаръ извършено отъ Австрийски граждани съ сръбски симпатии на Австрийска земя, то е било инспирирано и насърчавано въ политическата си дѣятелность или отъ Сръбското правителство или отъ политически организации въ тая страна.

Въпросътъ за разрѣшение тогава ще бѫде, не дали Австрия е имала справедлива тѫжба срѣщу Сърбия, а дали, имайки зачитание къмъ задълженията, които Австрия, както и всѣкоя друга страна, дължи на цивилизацията, тя постѫпи справедливо да удовлетвори тѫжбата си.

Секретностьта на плана на Двойния Съюзъ.

На юний 28, 1914 Австрийскиятъ прѣстолонаслѣдникъ бѣ убитъ въ Сараево. Близо мѣсецъ нѣмаше никаква акция отъ Австрия, и никакво публично изявление върху намѣренията ѝ. Свѣтътъ дълбоко съчувствуваше съ Австрия въ новото ѝ нещастие, а най-вече съ прѣстарѣлиятъ ѝ монархъ, който, като краль Лира, бѣше, „тъй пъленъ съ тѫги, както и години, и нещастенъ въ двѣтѣ“.

Сръбското правителство формално дизавоира какво и да било съучастничество въ убийството, и бѣ се задължило да накаже, който и да билъ сръбски гражданинъ, замѣсенъ въ него.

Отъ врѣме на врѣме, отъ юний 28 до юлий 23, дохаждаха полувдъхновени загадки отъ Виена, че Австрия възнамѣрявала да дѣйствува съ голѣмо самовъздържание и по най-миролюбивъ начинъ. Никакъ не се даже и загатнуваше, какво Германия и Австрия се

готвяли въ врѣме на дълбокъ миръ да драснатъ единъ кибритъ на барутния магазинъ въ Европа.

Това се очебийно показва отъ първото писмо въ Английската „Бѣла книга“ отъ сжръ Едуардъ Грей до сжръ Х. Румболдъ, датирано юлй 20. 1914. То е единъ отъ най-многозначющитѣ документи въ цѣлата кореспонденция. Въ врѣмето, когато това писмо е било писано, съвсѣмъ вѣроятно е, че Австрийскийтъ най-арогантенъ и най-безсмисленъ ултиматумъ е билъ редактиранъ и одобренъ въ Виена, и възможно въ Берлинъ, ала при все това сжръ Едуардъ Грей, външниятъ министръ на една велика и приятелска страна, е знаялъ толкова малко за Австрийската политика че той „питалъ Германскиятъ посланикъ днесъ, юли 20, дали има нѣкои извѣстия що става въ Виена по отношение на Сърбия“. Германскиятъ посланикъ отговорилъ „че нѣмалъ, но Австрия навѣрно щѣла да направи нѣкоя постжпка“. Сжръ Едуардъ Грей прибавя, че казалъ на Германскиятъ посланикъ, че научилъ, какво Графъ Берхтолдъ, Австрийскиятъ външенъ министръ, „говоряйки на Италиянскиятъ посланикъ въ Виена, умаловажилъ намекътъ, че положението било тежко, и казалъ че ще се ликвидира“.

Германскиятъ министръ тогава отговорилъ, че би било желателно ако Русия би могла да дѣйствува като посрѣдница по отношение на Сърбия“, тъй щото първото подмислюване за Русия, да играе ролята на миротворка, излѣзе отъ Германския посланикъ въ Лондонъ. Сжръ Едуардъ Грей тогава прибавя, че казалъ на Германскиятъ посланикъ че той „прѣдполага какво Австрийското правителство нѣма да извърши нищо прѣди да открие публично каузата си срѣщу Сърбия, върху даннитѣ които сждътъ е открилъ“, и Германскиятъ посланикъ се съгласилъ съ това прѣдположение. (Английска „Бѣла книга“, № 1).

Или Германскиятъ посланикъ тогава е мамялъ сжръ Едуардъ Грейя, съгласно теорията че истинската функция на единъ посланикъ е „да лъже за отечеството си“, или молнията е била лансирана съ такава секретность, щото даже и германскиятъ посланикъ въ Англия не е знаялъ какво е ставало тогава. Британскиятъ посланикъ въ Виена съобщава на сжръ Едуардъ Грей:

„Прѣдаването въ Бѣлградъ на 23 юлй на нотата на Сърбия бѣ прѣдшедствувано отъ единъ периодъ на абсолютно мълчание въ Балплацъ“. По-нататъкъ той продължава какво съ изключение на Германския посланикъ въ Виена — забѣлѣжете значението на изключението — нито единъ членъ отъ дипломатическото тѣло не е знаялъ нищо за Австрийскиятъ ултиматумъ и че френскиятъ посланикъ, когато посѣтилъ Австрийското външно министерство на юлй 23, не само не му е било казано, че ултиматума е билъ дѣйствително издаденъ, но билъ оставенъ подъ впечатлението какво тонътъ му билъ умѣренъ. Даже Графъ Берхтолдъ не е довѣрилъ и на италиянскиятъ посланикъ факта.

(Депеша отъ сжръ М. де Бжнзенъ до сжръ Едуардъ Грей, датирана септ. 1, 1914).

Германия знаяла ли е или инспирирала ли е ултиматума?

Тукъ се натъква интересниятъ и важниятъ въпросъ дали Германия е знаяла и удобрила прѣдварително Австрийскиятъ ултиматумъ. Ако е знаяла, тя е виновата че е играла двоелична роля, защото Германскиятъ посланикъ въ Петербургъ даде на Рускиятъ външенъ министръ изрично увѣрение че *„Германското правителство не е знаяло текстътъ на Австрийската нота прѣди врѫчването ѝ и че не е упражнявало никакво влияние върху съдържанието му. Грѣшка е да се приписва на Германия заплашително повѣдение“*. [Руска „оранжева книга“, № 18].

Това твърдѣние е само по себе си невѣроятно. Австрия е по-слаба отъ двѣтѣ съюзници, и освѣнъ това, Германската сабля се дрънкаше прѣдъ лицето на Европа. Очевидно Австрия не е могла да пристѫпи къмъ крайни мѣрки, които, признаваше се още отъ началото, щѣха да антагонизиратъ Русия, ако тя нѣмаше подкрѣпата на Германия, и тукъ има една вѣроятность равняюща се на морална положителность, че тя не щѣше да изложи себе си и Германия на възможностьта на една Европейска война безъ първо да се допита до Германия. Освѣнъ това ние имаме свидѣтелството на Сѫръ М. де Бѫнсенъ, Английскиятъ посланикъ въ Виена, който извѣстилъ Сѫръ Едуардъ Грейя чеималъ „частно свѣдение какво Германскиятъ посланикъ (въ Виена) знаялъ текста на Австрийския ултиматумъ до Сърбия прѣди да е билъ пратенъ и го телеграфиралъ на Германския императоръ, и че Германския посланикъ самъ „утвърдява всѣки неговъ редъ“. [Английска „Бѣла книга“. № 95]. Тъй като той не открива източника на „частното му свѣдение“ то свидѣтелство само по себе си не ще бѫде убѣдително, но когато разгледаме Германската официална защита въ Германската „Бѣла книга“, *намираме какво Германското Външно Министерство допуща, че е било допитвано отъ Австрия прѣди ултиматума, и не само че удобрило Австрийския курсъ, но буквално дало на Австрия картъ бланшъ да продължава.*

Тая точка ни се вижда тъй важна въ опрѣдѣлението искреностьта на Германското повѣдение и миролюбивитѣ ѝ протестации щото ний я цитираме изцѣло. Слѣдъ реферирането къмъ тѣхното третиране между Австрия и Сърбия, Германската „Бѣла книга“ казва:

„Прѣдъ видъ на тия обстоятелства Австрия трѣбваше да допустне, че не ще бѫде съвмѣстимо нито съ достоинството или себезапазването на монархията да гледа по за дълго на операциитѣ на другата страна на границата безъ да прѣдприеме акция. *Австро-Унгарското Правителство ни извѣсти за този си възгледъ върху положението и попита за мнѣнието ни по въпроса. Ний можахме да увѣримъ най-сърдечно съюзницата си за нашето съгласие съ нейниятъ възгледъ върху положението и да я увѣримъ, че каквато и да било акция, която тя счете за нужна да вземе за да тури край на движението въ Сърбия насочено срѣщу сѫществуването на Австро-Унгарската монархия ще получи нашето одобрѣние.* Ний напълно знаехме въ тая свръзка че войнствени жестове отъ страна на Алстро-Унгария срѣщу Сър-

бия ще докара Русия да се намѣси въ войната и може да ни въвлѣче въ война, съгласно длъжноститѣ ни като съюзници.

Сжръ М. де Бжнзеновото вѣроподобно свидѣтелство се още потвърдява отъ факта, че Британскиятъ посланикъ въ Берлинъ въ писмото си отъ 22 юли до Сжръ Едуардъ Грей казва, че миналата нощь (юли 21) той се срѣщналъ съ Германскиятъ външенъ министръ, и единъ намекъ билъ направенъ за една възможна акция отъ Австрия.

„Негово Прѣвъсходителство бѣ очевидно на мнѣние, че тази постжпка Австрия е щѣла да направи по-прѣди. Той настоявалъ, че прѣдметниятъ въпросъ трѣбвало да се уреди само между Сърбия и Австрия, и че не трѣбвало да има външна намѣса въ разискванията между тия двѣ страни“.

Той прибавя, че макаръ и да считалъ за неумѣстно щото Англия да отвори въпросъ на Австро-Унгария по работата, той „въ нѣколко случаи въ разговоръ съ Сръбскиятъ министръ подчерталъ крайната важность какво Австро-Сръбскитѣ отношения трѣбвало да бждатъ турени на прилична нога“. [Английска „Бѣла книга“, № 2].

Тукъ ний имаме първото изявление за позицията на Германия по работата, позиция която послѣдующитѣ събития показаха за съвършено не удържима, но върху която Германия упорито се придържа до самия край, и което въ голѣма степень прецепитира войната. Забравяйки солидарностьта на Европейската цивилизация, фактътъ, че чрѣзъ политика и дипломатическо сношение продължаващe прѣзъ много вѣкове една съединена Европейска Държава сжществува, макаръ нейната организация да не е още здраво споена, Германскиятъ Министръ на Вънщнитѣ работи взема становището, че на Австрия трѣбва да се позволи да пристжпи къмъ агресивни мѣрки спрѣмо Сърбия безъ намѣса отъ нѣкоя друга сила, даже макаръ, както бѣ неизбѣжимо, унижението на Сърбия щѣше да разруши статусътъ на Балканскитѣ държави и даже заплаши Европейското равновѣсие.

Излишно е да си правимъ трудъ да убѣждаваме благоразумнитѣ хора, че този Австрийски ултиматумъ до Сърбия бѣ бруталенъ по тонъ и несправедливъ въ исканията си. Мжчно ще може да се намѣри въ историята по-оскърбителенъ документъ, и неговата мерзавщина се още повече увеличава отъ твърдѣ кжсиятъ срокъ, който даваше на Сърбия или Европа. Сърбия имаше 48 часа да отговори да ли ще компрометира суверенитета си, и чрѣзъ това да допусне съучастничеството си въ едно прѣстжпление, което тя настойчиво дезавуираше. Тъй като пълния текстъ на ултиматума първоначално пристигна до канцелариитѣ на Вънщнитѣ Министерства близо 24 ч. слѣдъ подаването му на Сърбия, другитѣ европейски нации едва ли имъ оставаше единъ день да размислятъ какво би могло да се направи да се запази европейския миръ, прѣди той да бжде фатално компрометиранъ. [Английска „Бѣла книга“, № 5; Руска „Оранжева книга“, № 3].

По нататъшно подтвърждение, че германското Външно Министерство е знаало прѣдварително съдържанието на ултиматума личи отъ факта, че въ деньтъ на издаването ултиматума канцлера на Германската Империя даде наставления на германскитѣ посланици въ

Парижъ, Лондонъ и Петербургъ да извѣстятъ френското, английското и руското правителства какво „на дѣйствията и исканията на австро-унгарското правителство трѣбва да се погледне като на оправдани“. [Германска „Бѣла книга“, Прибавка № 1 В].

Какъ така Германия можеше да утвърдява „искания“ ако не знаеше съдържанието на ултиматума?

Часътъ на изпращането на тия наставления не е даденъ, тъй щото не слѣдва, че тия многозначущи наставления сж безъ друго прѣдшедствували врѫчването на ултиматума въ Бѣлградъ 6 часа слѣдъ пладнѣ. При все това, тъй като ултиматума не стигна въ другитѣ европейски столици чакъ на другия день, както дипломатическата кореспонденция ясно показва, изглѣжда невѣроятно, че германското външно министерство ще да е издало това твърдѣ внимателно стъкмено и формално прѣдупрѣждение до другитѣ сили на юни 23, ако не е знаяло не само намѣрението на Австрия за подаването му, но тоже поне и съдържанието му.

Обаче, може би, че Германия, когато утвърдявайки на дѣло политиката на Австрия, нарочно се е въздържала отъ разглеждането текстътъ на комюникето, да може отъ послѣ да клейми, че не е била отговорна за акцията на Австрия — политика, която не ще намали дискредитниятъ характеръ на цѣлата работа — ала при все това по логическата асумпция е че едноврѣменото издание на австрийскиятъ ултиматумъ за Бѣлградъ и германското прѣдупрѣждение до силитѣ сж резултатъ на уговорена акция и сж гонели една обща цѣль. Всѣки сѫдъ или жури разсѫждавайки по обикновеному не би за минутка се съмнѣвалъ въ това заключение. Послѣдното споменато комюнике на германското външно министерство прѣдвижда че Сърбия „ще откаже да се подчини на тия искания“. — защо, ако тѣ бѣха оправдаеми? — и Германия подсказва на Франция, Англия и Русия какво ако, като резултатъ на такова неподчинение, Австрия „прибѣгне до военни мѣрки“, че „изборътъ на срѣдствата трѣбва да бѫде оставенъ на нея“. На германскитѣ посланици въ тритѣ столици бѣха дадени наставления „особно да наблѣгнатъ върху възгледа, че горниятъ въпросъ е единъ, разрѣшението на който се прѣдоставя само на Австрия и Сърбия, и единъ който силитѣ трѣбва усърдно да ограничатъ между двѣтѣ заинтересувани страни“, и прибавилъ какво Германия силно желаела „щото спорътъ да бѫде локализиранъ, понеже каква и да било намѣса отъ друга сила, по причина на разнитѣ съюзнически задължения, би докарала послѣдствия невъзможни да се измѣратъ“.

Този е единъ отъ най-забѣлѣжителнитѣ документи въ цѣлата кореспонденция. Ако Германия бѣше тъй невежа, както нейниятъ посланикъ въ Лондонъ се прѣструваше, че е по австрийската политика и ултиматумъ и ако Германия тогава не подбуждаше и не поддържаше Австрия въ опасниятъ ѝ курсъ, защо германскиятъ канцлеръ изпрати тая заплашителна нота до Англия, Франция и Русия, какво Австрия трѣбва да бѫде оставена свободно да воюва съ Сърбия, и че нѣкакъвъ опитъ за намѣса въ полза на по-сла-

бата нация „би докарала неизмѣрими послѣдствия“? [Германска „Бѣла книга“, прибавка 1 В].

Нѣколко дни по-кѫсно имперскиятъ канцлеръ изпрати до конфедеративнитѣ правителства на Германия едно *конфеденциално комюнике,* въ което той призна възможностьта какво Русия може да се почувствува длъжна „да вземе страната на Сърбия въ разпрата ѝ съ Австро-Унгария“. Защо, пакъ, ако каузата на Австрия бѣше тъй ясно справедлива, имперскиятъ канцлеръ прибави, че „ако Русия се почувствува заставена да вземе страната на Сърбия, въ тоя конфликтъ, тя разбира се има право да го направи,“ но прибавилъ, че ако Русия стори това, то въ сѫщность ще шаланжира интегритетътъ на австро-унгарската монархия, и че Русия поради това сама „ще понесе отговорностьта ако една европейска война произлѣзе отъ австро-сръбскиятъ въпросъ, *който всичкитѣ останали велики европейски сили искатъ да локализиратъ*“.

Въ това многозначуще конфиденциално комюнике германскиятъ канцлеръ декларира силниятъ интересъ, който Германия имала въ наказването на Сърбия отъ Австрия. Той казва „нашитѣ найблизки интереси заради това ни призоваватъ на страната на Австро-Унгария“, и прибавя, че „ако, въпрѣки надѣждата ни, смутътъ се разпростре, по причина на руската намѣса, тогава вѣрни на съюзническизтъ си дългъ, ний ще трѣбва да подкрѣпимъ съсѣдната монархия съ всичката сила на германската империя“. [Германска „Бѣла книга“, прибавка 2].

Нѣкакъ си любопитенъ и забѣлѣжителенъ фактъ е, че когато всѣки другъ документъ въ германската „Бѣла книга“ има дата, този твърдѣ важенъ документъ въ който германскиятъ канцлеръ иска отъ конфедеративнитѣ правителства на Германия да запашатъ саблитѣ си и се приготвятъ за една европейска война, не носи дата. Тъй като документитѣ сѫ наредени хронологически и понеже тоя документъ е поставенъ между горѣпоменатато комюнике на юли 23 и една телеграма на юли 24, заключението ще бѫде, че е било изпратено между тия двѣ дати. Ако е тъй, то кара обикновената доверчивость да вѣрва, че това зловѣщо прѣдупрѣждение до конститюентитѣ на германската империя да се приготвятъ за „деньтъ“ не ще да е било писано съ пълното знание на австрийскиятъ ултиматумъ, който е билъ издаденъ само на юли 23 и едва стигналъ другитѣ столици на Европа на юли 24, въпрѣки това самиятъ документъ показва, че е билъ писанъ слѣдъ сръбскиятъ отговоръ на юли 25; но тъй като Германия сама по себе си очакваше отрицателенъ отговоръ отъ Сърбия, възможно е, макаръ да е невѣроятно, че това конфеденциално прѣдопрѣждение е било писано или на 23 или на 24. Вѣроятностьта е, че този недатиранъ документъ е билъ писанъ наскоро слѣдъ юлий 25 и той наистина не открива нѣкоя надѣжда или желание за едно миролюбиво разрѣшение на проблемата. Защо е изоставена датата на тоя важенъ документъ?

Усилията да се спази мира.

Въ дохаждане до заключението си нашия въображаемъ сѫдъ

ще обърне малко внимание на голитѣ изявления за желание миръ. Една нация, като единъ индивидъ, може прикрито да заколи мирътъ на друга и да казва, „здрави ли сте, брате мой“? и даже мирътъ на цивилизацията може да бжде прѣдаденъ чрѣзъ една юдинска цѣлувка.

Изявленията за миръ принадлежатъ на лицемѣрната дипломация и всѣкогашъ се характеризирали най-войнственитѣ нации.

Въ нинешнитѣ врѣмена ни една война не е била почната безъ нападателя да не е претендиралъ, че нацията му е желаяла нищо друго освѣнъ миръ, и призовавалъ Божията помощь за убийствената си политика. Да перефразираме думитѣ на Лейди Тизелъ при единъ бѣлѣжитъ случай когато Сжръ Жозефъ Сжрфейсъ говорилъ много за „честь“, въ такива случаи би било добрѣ да не намисаме Божието име въ въпроса.

Нека, прочие, анализираме рекорда, който изложихме по-горѣ; и за повече ясность събитията които прѣдшедствуваха войната ще бждатъ разглѣдвани хронологически.

Веднага слѣдъ получаването ултиматума въ Петербургъ юли 24, рускиятъ министръ на вѫншнитѣ работи, въ едно формално комюнике до Австро-Унгария, споменалъ че твърдѣ кжсия срокъ „оставя на силитѣ съвсѣмъ недостатъчно врѣме да прѣдприематъ нѣкои какви-годѣ полезни постжпки за изравнение произлѣзлитѣ компликации“, и прибавилъ: „Да прѣдопрѣдимъ неизчислимитѣ послѣдствия еднакво нещастни за всичкитѣ сили, които могатъ да послѣдватъ начина на дѣйствие на австро-унгарското правителство, вижда ни се необходимо, че най-вече дадениятъ срокъ на Сърбия би трѣбвало да се разшири“.

По-нататъкъ Сазоновъ прѣдложилъ какво врѣме би трѣбвало да се даде за силитѣ да разгледатъ резултатитѣ отъ анкетата, която австро-унгарското правителство е направило по дѣлото на Сараевското убийство, и заявилъ, че ако силитѣ се убѣдятъ „досежно основателностьта на нѣкои отъ австрийскитѣ искания, тѣ би биле въ положение да изпратятъ до сръбското правителство прилични съвѣти“.

Той справедливо забѣлѣзва, че „единъ отказъ за разширение срока на ултимитума би било въ противорѣчие съ самитѣ основи на международни сношения“. [Руска „Оранжева книга“, № 4].

Би ли могълъ нѣкой сждъ да оспори справедливостьта на това искане? Касаеше се до запазването на свѣтския миръ. Само врѣме се искаше да се види какво можеше да се направи да се запази тоя миръ и да се удовлетвори тжжбата на Австрия до послѣднята стотинка.

Съвмѣстно съ Сазоновата молба за едно малко врѣме да се запази свѣтскиятъ миръ, Сжръ Едуардъ Грей се видѣлъ съ германскиятъ посланикъ на юлий 24 и му внушилъ, че единственията начинъ за прѣдотвратение катастрофата бѣ, „че четиритѣ сили, Германия, Франция, Италия и ний (Англия), трѣбва да дѣйствуватъ заедно въ Виена и Петербургъ“. [Английска „Бѣла книга“, № 11].

Германия нѣмаше освѣнъ да загатне на Австрия, че „едно що годѣ уважение мнѣнията на човѣчеството“, както и обикновена вежливость къмъ велики и приятелски нации, изисква щото

достатъчно врѣме да бжде дадено не само на Сърбия, но и на другитѣ нации, да се съгласятъ за общото добро, особено като сезона бѣше на лѣтнитѣ ваканции и много отъ главнитѣ управници и държавници отсжтствуваха отъ респективнитѣ си столици.

Подъ тия обстоятелства не бѣше ли естествено щото Русия да оповѣсти на юли 24 „че нѣкоя акция вземена отъ Австрия да унижи Сърбия нѣма да остави Русия индиферентна“, и че на сжщиятъ день рускиятъ шарже д'аферъ въ Виена внушилъ на австрийското външно министерство, „че австрийската нота била редактирана въ една форма, която прави приемането ѝ невъзможно, тъй както е, и че тя е и необикновена и рѣзка въ терминитѣ си“. На което едничкиятъ отговоръ на австрийскиятъ министръ на външнитѣ дѣла билъ „прѣдставительтъ имъ въ Сърбия ималъ наставления да напустне Бѣлградъ, ако австрийскитѣ искания не бждатъ всецѣло приети до 4 часа слѣдъ пладнѣ утрѣ“. [Англ. „Бѣла книга“, № 7].

Единствената австрийска отстжпка тогава и отъ сетнѣ за казата на мира бѣ увѣреностьта, че Австрия слѣдъ побѣдата си надъ Сърбия нѣма да иска никаква територия.

Акцията на Германия него день е твърдѣ забѣлѣжителна. Нейниятъ посланикъ въ Англия съобщи една нота на Сжръ Едуардъ Грей, въ която оправдавалъ австро-унгарскитѣ тжжби и ултиматумъ казвайки, че „подъ тия обстоятелства начина на дѣствието и исканията на австро-унгарското правителство могатъ само да се считатъ като справедливи и умѣрени“, нотата добавяла:

„Императорското правителство (Германия) желае да подчъртае мнѣнието си, че въ настоящиятъ случай въпросътъ е за една работа да бжде уредена изключително между Австро-Унгария и Сърбия, и че великитѣ сили трѣбвало сериозно да се постараятъ да го резервиратъ на тия двѣ прямо заинтересовани“.

[Английска „Бѣла книга“, № 9].

На юлий 25, вѣроятно за голѣма изненада и на Германия и на Австрия, които безъ друго очаквали какво Сърбия не ще се подчини на ултиматума, послѣднята, обаче, съобразно съ примирителниятъ съвѣтъ на Русия, даде единъ отговоръ който, при пожертвованието на себеуважениeто си като суверенна държава, тя въ сжщность прие всичкитѣ освѣнъ едно отъ исканията на Австрия, а и за това, тя не го изрично отказа, но изрази желанието си да го прѣдостави или на арбитражъ или на една конференция на Силитѣ.

[Английска „Бѣла книга“, № 89].

Никой сждъ за минута не ще успори заключението, че отговорътъ съставляваше едно сжществено приемане на крайнитѣ австрийски искания, нито пъкъ, наистина, било Германия или Австрия сериозно претендираха че не е. Тѣ се задоволиха съ денонсирание искренностьта на увѣренията, наричайки отстжпкитѣ „измама“ а по това достастъчно е да се каже, че ако Германия и Австрия бѣха приели отговорътъ на Сърбия за достатъченъ, и отпослѣ Сърбия не изпълнеше тъй направенитѣ си при най-добро довѣрие обѣща-

ния, щѣше да има малко симпатии за Сърбия и нѣмаше да има обща война. Наистина, както Русия, тъй и Англия се задължаваха да упражнатъ всичкото си влияние да принудятъ Сърбия, ако е нужно, да изпълни всѣко справедливо искане на Австрия. Висящиятъ въпросъ, който Сърбия се съгласи да арбитрира или остави на силитѣ, бѣше участието на австрийски чиновници въ сръбски сѫдилища. Това не прѣдставляваше една мѫчна проблема. Астрийското изказано желание за едно безпристрастно разслѣдване можеше лесно да се постигне, като се прѣдоставеше на неутралнитѣ сили да назначатъ една комисия отъ юристи да направятъ такова изслѣдване.

На юли 24 Сѫръ Едуардъ Грей тоже помолилъ германскиятъ посланикъ да употрѣби доброто си влияние въ Виена за да осигури разширение на срока. На тая най-справедлива молба отговорътъ и акцията на германското правителство бѣха крайно глупави. Тѣ се съгласиха да прѣдадатъ „прѣдложението“, но германскиятъ министръ на външнитѣ дѣла добавилъ, че тъй като Австрийскиятъ министръ прѣдсѣдатель отсѫтствувалъ отъ Виена, ще бѫде късно и мѫчно за разширение на срока, и „той съвсѣмъ открито призналъ какво австро-унгарското правителство искало *да даде на Сърбитѣ единъ урокъ, и че то намѣрявало да прибѣгне до военна акция. Той тъй сѫщо призналъ, че сръбското правителство не могло да прѣгълне нѣкои отъ австро-унгарскитѣ искания*“.

Той прибавилъ, че Германия не искала обща война, и „той ще стори всичко което може за да прѣдотврати такова бѣдствие“.

[Английска „Бѣла книга“, №-ра 11 и 18].

Ако Германия е дала нѣкое комюнике на Австрия въ интереса на мира, текстътъ му ще трѣбва да се открие прѣдъ свѣта.

Една дума отъ Берлинъ до Виена щѣше да даде допълнителното врѣме което, съ искренитѣ миролюбиви намѣрения, можеше да даде резултатъ запазването на мира. Германия, до колкото рекорда разкрива, никога не каза тая дума.

Съпоставете това поведение съ онова на Русия, чийто външенъ министръ на сутриньта на юли 25 прѣдложилъ „да стои на страна и остави въпросътъ въ рѫцѣтѣ на Англия, Франция, Германия и Италия“. [Английска „Бѣла книга“, № 17].

На юли 25 Сѫръ Едуардъ Грей прѣдложилъ щото четиритѣ сили (включително Германия) да се съединятъ „и помолятъ австриското и руското правителства да не минуватъ границата и да дадатъ врѣме на четиритѣ велики сили, дѣйствувайки въ Виена и Петербургъ, да се помѫчатъ и уредятъ работитѣ. Ако Германия усвои тоя възгледъ, увѣренъ съмъ, че Франция и ний ще дѣйствуваме въ съгласие. Италия безъ съмнѣние на драго сърдце ще съдѣйствува“. [Английска „Бѣла книга“, № 24 и 25].

На тая справедлива молба имперскиятъ германски канцлеръ отговорилъ: „първо и послѣдно, ний стоимъ на почвата, че този въпросъ трѣбва да бѫде локализиранъ чрѣзъ въздържането на всичкитѣ сили отъ намѣсване въ него“, но прибавилъ, че ако избухне една

австро-руска распра, Германия ще „съдѣйствува съ другитѣ велики сили въ посрѣдничеството между Русия и Австрия“.

[Германска „Бѣла книга“, прибавка 13].

Твърдѣ мжчно е да се схване тая разлика, тя се опитва да мѣри разликата между двата съвършено приличающи се близнаци.

Руското разногласие съ Австрия бѣше върху опита на послѣдната да смаже Сърбия. Германия не ще да се намѣси въ послѣдното, но ще посрѣдничествува между Русия и Австрия. Ала практически двѣтѣ нѣща сж неразличими. Какъ тя „съдѣйствуваше“ ще видимъ ей сега. Всичко, което Германия стори на юли 25, до колкото разкрива рекорда, бѣше „да прѣдаде“ молбитѣ на Англия и Русия за повече врѣме, ала по-сѣтнишнитѣ събития показватъ, че тѣ сж биле „прѣдадени“ безъ да сж биле подкрѣпени, защото за вѣрване ли е какво Австрия щѣше да игнорира молбата на съюзницата си за повече врѣме, ако бѣ прѣдявена?

Австрийския външенъ министръ, като лансиралъ ултиматума, очистилъ отъ столицата, но рускиятъ министръ въ Виена успѣлъ да прѣдстави тая най-справедлива молба устно на замѣстника на външниятъ министръ, който само казалъ че ще ги прѣдстави на Графъ Берхтолда, *но че той съ увѣреность можалъ да прѣдскаже единъ категорически отказъ.* По-късно него день (юлий 25) на Русия бѣ окончателно съобщено какво никакво разширение на врѣме нѣма да бжде дадено. [Руска „Оранжева книга“ №-ра 11 и 12.]

Билъ ли е нѣкога мирътъ на свѣта разрушенъ за такъвъ малъкъ притекстъ? Едно малко врѣменце, нѣколко часа можаха да бждатъ достатъчни да запазятъ свѣта отъ настоящитѣ ужаси, ала ни косъмъ врѣме не бѣ дадено. *Една колосална мигновена присжда щѣше да се вземе отъ тия дипломатически дребнави адвокати.* Мжчно ще бжде да се намѣри въ писаната история поголѣма неучтивость къмъ една приятелска сила защото Австрия не бѣ въ война съ Русия.

Разбити въ тѣхнитѣ усилия за добивание разширение на врѣме, Англия, Франция и Русия направиха по нататъшни опити да запазатъ мирътъ чрѣзъ врѣмено спиране на военнитѣ процедури до като се направатъ усилия къмъ помирение. Сжръ Едуардъ Грей прѣдложилъ на Германия, Франция, Русия и Италия заедно да помолятъ Австрия и Сърбия да не миниватъ границата ,,до като се постараели и уредили работитѣ помежду имъ“, ,,ала Германскиятъ посланикъ челъ на Сжръ Едуардъ Грей една телеглама, която получилъ отъ германскиятъ външенъ министръ“ еднажъ Австрия дала тая нота (ултиматумъ) тя неможеше да се повърне назадъ.

[Английска „Бѣла книга“ № 25.]

Както видѣхме, Германия никогашъ, до колкото рекорда разкрива, не потърси по нѣкой начинъ да повлияе Австрия да направи това или нѣкоя отстжпка. Поведението ѝ бѣ показано чрѣзъ декларацията на посланика ѝ въ Парижъ прѣдъ френскиятъ министръ на вънншитѣ дѣла, която макаръ и да отричаше, че Германия е насърчавала австрийскиятъ ултиматумъ, при все това прибавя че

Германия удобрѣвала становището ѝ, „и че наистина стрѣлата, еднжжъ хвърлена, Германия не ще се води отъ друго нищо, освѣнъ дългътъ си към съюзницата си".

Това е било фаталното заблуждение на Германия, че длъжноститѣ ѝ към цивилизацията сж били тъй слаби, щото тя е прѣдпочела да поддържа съюзницата си, Австрия, била тя права или крива. Такава бѣ нейната политика, и тя я изпълни съ фатална послѣдователность. Да поддържа съюзницата си въ дѣйствителна война може да се защищава, но да я поддържа въ мирно врѣме въ едно мерзко искание и една политика на груба неучтивость, оскрьбява всѣко чувство на международенъ моралъ. На слѣдующиятъ день Русия прѣдложила на Австрия да влѣзатъ въ размѣна на частни взглядове съ цѣль за промѣнение заедно нѣкои отъ клаузитѣ на австрийската нота отъ юлий 23.

На това даже Австрия и не отговорила.

Рускиятъ министръ съобщилъ това прѣдложение на германскиятъ министръ на външнитѣ работи и изразилъ надеждата, че той „ще може да съвѣтва Виена да приеме прѣдложението ни", но това не понасяло на германската политика, защото него день германскиятъ посланикъ въ Парижъ, посѣтилъ французскиятъ министръ на външнитѣ работи, и въ отговоръ на подобно подсказвание, щото Германия да подскаже на Виена да посрѣщнатъ Сърбия въ сжщиятъ примирителенъ духъ, който Сърбия показала, посланикътъ отговорилъ, че това „не било възможно прѣдъ видъ на взетото рѣшение да се не мѣсятъ въ Австро-сръбскиятъ конфликтъ".

На сжщиятъ день Англия поканила Франция, Италия и Германия да се съберятъ въ Лондонъ на една незабавна конференция, да запазятъ Европейскиятъ миръ, и на това плодовито внушение, което можеше да спаси Европейскиятъ миръ, Германскиятъ Канцлеръ отговорилъ съ жалкиятъ софизмъ, „че било невъзможно да докарваме нашата съюница прѣдъ единъ Европейски сждъ, по разногласието ѝ съ Сърбия", макаръ и да се прѣструваше, че приема „по принципъ", политиката на посрѣдничество. Германското приемане „по принципъ" на една политика, която на практика проваляваха, напомнюва за оня Мейнски държавникъ, който билъ „за Мейнскиятъ запрѣтителенъ питейенъ законъ, но противъ влизанието му въ сила". [Английска „Бѣла книга", № 46].

Отказътъ на Германия да бжде подложена сръбската кауза на силитѣ, даже за разглеждванието ѝ е още по-очебиющъ, когато се припомни, че Германскиятъ посланикъ въ Лондонъ цитиралъ на Сжръ Едуардъ Грей, че Германскиятъ държавенъ секретарь казалъ: „че имало нѣкои нѣща въ Австрийската нота, които Сърбия едва ли би могло да се очаква че ще приеме".

По тоя начинъ признавайки, че ултиматумътъ на Австрия билъ, поне отчасти, несправедливъ, Сжръ Едуардъ Грей тогава обърналъ вниманието на Германскиятъ посланикъ върху факта, че ако Австрия отхвърли примирителниятъ отговоръ на Сърбия и навлѣзе въ тая страна, „значело, че тя била рѣшена да смаже Сърбия на всѣка цѣна, безъ да разсжждава за послѣдствията, които може

да се докаратъ. Той прибавилъ, че сръбскиятъ отговоръ „трѣбва най-малко да се третира като база за разискване и пауза", и поискалъ, щото Германското правителство да настои за това въ Виена, но Германскиятъ държавенъ секретарь на юний 27 отговорилъ, че такава конференция „не била практична" и че тя „практически ще се равни на единъ арбитраженъ сѫдъ" и не можеше да се свика „освѣнъ по молбата на Австрия и Русия".

[Английска „Бѣла книга", №-ра 43 и 46].

Че това бѣше едно просто изклинчование, е съвършено ясно. Германия прѣдварително знаеше, че Австрия нѣмаше да иска такава конференция, защото Австрия бѣше вече отказала на молбата на Русия за едно разширение на врѣме и бѣше въ дѣйствителность почнала военнитѣ си операции. Поведението на Германия се найдобрѣ показва отъ писмото на Рускиятъ министръ въ Германия, до руското външно министерство, въ което казва, че на юли 27 посѣтилъ Германското външно министерство и го помолилъ: „да настои прѣдъ Виена по-силно да вземе тая примирителна линия. Яговъ отговорилъ, че той не могълъ да съвѣтва Австрия да отстѫпи".

[Руска „Оранжева книга", № 38].

Защо не? Русия съвѣтваше Сърбия да отстѫпи и Сърбия приела почти всѣко искание. Защо неможеше Германското външно министерство да съвѣтва Виена да посрѣщне примирението съ примирение, ако желанието му за миръ бѣше искрено? Прѣди това свиждане, френскиятъ посланикъ посѣтилъ германското Външно министерство съ сѫщата мисия и настоялъ за Английското прѣдложение да се дѣйствува веднага отъ Англия, Германия, Русия и Франция въ Петербургъ и Виена, въ смисъль щото Австрия и Сърбия „да се въздържатъ отъ нѣкое дѣйствие, което може да отекчи положението въ настоящиятъ часъ".

Съ това искаше да се каже, че въ врѣме на по-нататъшни разговори, да не става никакво нашествие въ Сърбия отъ Австрия и никакво въ Австрия отъ Русия.

На това германскиятъ външенъ министръ категорически отказалъ.

Въ сѫщиятъ день рускиятъ посланикъ въ Виена ималъ единъ дълъгъ и усърденъ разговоръ съ австрийскиятъ държавенъ подсекретарь на Външнитѣ работи. Той изразилъ горещата си надежда че: „нѣщо ще бѫде направено прѣди Сърбия да бѫде нашествувана. Баронъ Макио отговорилъ, че това ще бѫде сега мѫчно, тъй като една схватка е вече станала на Дунава, въ която Сърбитѣ сѫ биле нападателитѣ".

Рускиятъ посланикъ тогава казалъ, че страната му ще направи всичко, каквото може, да задържи Сърбия да мирува „и даже да се оттеглятъ прѣдъ Австрийското настѫпление за да се спечели врѣме". Той настоявалъ, щото австрийския посланикъ въ Петербургъ да бѫде опълномощенъ да продължава разискванията съ рускиятъ министръ на външнитѣ работи, „който билъ готовъ да съвѣтва Сърбия да

отстжпи всичко което може справедливо да й се иска като на една независима държава".

Единствениятъ отговоръ на това справедливо прѣдложение билъ, че ще бжде прѣдставено на министра на Външнитѣ работи.

[Английска „Бѣла книга" № 56].

Въ сжщиятъ день германскиятъ посланикъ въ Парижъ посѣтилъ Външното министерство и силно настоявалъ *„за изключването всѣка възможность за посрѣдничество или за конференция"*, а пъкъ отъ друга страна сжщеврѣмено имперскиятъ германски Канцлеръ извѣстявалъ въ Лондонъ, че той: „започналъ усилията си къмъ посрѣдничество въ Виена, незабавно както желаялъ Сжръ Едуардъ Грей и освѣнъ това съобщилъ на австрийскиятъ Външенъ министръ за едно прямо разбирателство съ Виена".

Какво ипокритство! Въ формалната германска защита, официалниятъ апологистъ за тая страна, слѣдъ като изложилъ убѣждението си „че единъ актъ на посрѣдничество не може да се справи съ Австро-Сръбскиятъ конфликтъ, който е чисто Австро-Унгарска афера", претендира че Германия прѣпратила Сжръ Едуардъ Грейовото по-нататъшно прѣдложение въ Виена, въ което се настояваше прѣдъ Австро-Унгария, „или да се съгласи да приеме австрийскиятъ отговоръ като достатъченъ или да гледа на него като база за по-нататъшни разговори"; но Австро-унгарското правителство — играйки ролята на нечистивиятъ съдружникъ въ комбинацията — „при пълно разбиране на нашата посрѣдническа активность", (така казва Германската „Бѣла книга" съ сардонически хуморъ) отговори на това прѣдложение че, дохождайки слѣдъ почванието на враждебнитѣ дѣйствия, *„твърдѣ късно е"*.

Оспорява ли нѣкой смисленъ човѣкъ за минута че, ако Германия бѣ направила нѣщо повече отколкото само „да прѣпрати" тия мждри и миролюбиви прѣдложения, Австрия не щѣше да се подчини на силниятъ си съюзникъ, или че Австрия не щѣше да прѣустанови военнитѣ си операции ако Германия бѣ загатнала такова желание? На слѣдоющиятъ день, юлий 28, вратата бѣше още по-крѣпко заключена за нѣкоя възможность за компромисъ, когато австрийскиятъ министръ на Външнитѣ работи „каза тихо, но твърдо, *че никакво разискване не може да бжде прието по базата на сръбската нота;* че войната ще бжде обявена днесь, и че добрѣ извѣстниятъ миролюбивъ характеръ на Императора, а тъй сжщо, може да прибави, и на неговиятъ собственъ, може да се приеме като гаранция, че войната бѣше и справедлива и неизбѣжима; че това е работа, която трѣбва да се уреди прямо между двѣтѣ заинтересувани страни. На тая арогантна и безсмислена претенция, че Европа трѣбва да приеме гаранцията на австрийскиятъ външенъ министръ; относително справедливостьта на австрийската кавга, британскиятъ посланикъ припомнилъ, „по-широкиятъ аспектъ на въпроса," именно Европейскиятъ миръ, и на този „по-широкъ аспектъ," който трѣбваше да сѣпне всѣки благоразуменъ сановникъ, Австрийскиятъ външенъ министръ отговорилъ, че той тоже го ималъ на

ума си, но мислилъ, че Русия не трѣба да се противи на операции като прѣдстоящитѣ, които не мѣрили териториално увеличение, и които не можли за повече да се отлагатъ“.

[Английска „Бѣла книга“, № 62].

Частнитѣ разговори между Русия и Австрия, пропадайки по тоя начинъ, Русия се обърна къмъ прѣдложението за една Европейска конференция да запази мирътъ й. Посланикътъ й въ Виена на юлий 28 ималъ една конференция съ Бертхолда и посочилъ опасноститѣ за европейскиятъ миръ и желателностьта за добри отношения между Австро-Унгария и Русия.

На това Графъ Берхтолдъ отговорилъ, че той разбиралъ съвършено добрѣ сериозностьта на положението и прѣимуществата за едно откровено разяснение съ Санъ-Петербургскиятъ кабинетъ.

„Той ми каза че, отъ друга страна, Австро-унгарското правителство, което съ колебание се е рѣшило на енергическитѣ мѣрки, които взело противъ Сърбия, *не може сега нито да влѣзе въ нѣкои разисквания по условията на Австро-унгарската нота*“.

[Руска „Оранжева книга“, № 45].

Сжщиятъ день, юлий 28, германскиятъ Имперски Канцлеръ пратилъ за британскиятъ посланикъ и извинилъ неприеманието си прѣдложението за конференция отъ неутралнитѣ сили на почвата че не мислилъ че тя ще бжде ефективна, „защото такава конференция, споредъ мнѣнието му, щѣла да има видътъ на единъ „Ареопагъ“, състоящъ се отъ двѣ сили на всѣка група засѣдаващи да сждатъ останалитѣ двѣ сили“.

Слѣдъ като се ангажиралъ въ тая жалка и неискрена дребнавость, когато му припомнили за примирителниятъ отговоръ на Сърбия, равняща се на цѣло сдавание, негово прѣвъсходителство казалъ, че не искалъ да разисква сръбската нота, но че австрийското становище, съ което и той се съгласявалъ, било какво разпрата й съ Сърбия била чисто Австрийска грижа, *съ която Русия нѣмала нищо да прави*“.

[Английска „Бѣла книга“, № 71].

Мобилизацията на народитѣ.

По този пунктъ владѣтелитѣ на странитѣ се намѣсиха въ спорътъ. Кайзерътъ, като се завърна отъ Норвегия, телеграфиралъ на Царя, съ дата на юлий 28, че той билъ „упражнявалъ всичкото си влияние въ старанието си да направи Австро-Унгария да дойде до откровено и задоволително проумѣвание съ Русия“, и призовавалъ и церевата помощь. [Германска „Бѣла книга“, прибавка 20].

Ако Кайзерътъ е билъ искрененъ, и може да е билъ, *повѣдението му не бѣ онова на неговото Външно министерство.*

На лице въ рекорда ний имаме само собственото му увѣрение, какво той правилъ всичко да запази мирътъ, ала постжпкитѣ които е направилъ или комюникетата, които е далъ да повлияе Австрия, *не се намиратъ въ формалната, защита която германското*

правителство е дало прѣдъ свѣта. Кайзерътъ само може да убѣди свѣта за невиностьта си въ прѣстжплението на Подсдамската си камарила, като извади на свѣтъ *текстътъ* на нѣкой съвѣтъ, който е далъ на Австрийскитѣ сановници. Той показа телеграмитѣ си до Царя. *Гдѣ сж ония, които вѣроятно е изпратилъ до Францъ Иосифа или Графъ Берхтолда? Гдѣ сж наставленията, които е давалъ на посланицитѣ си или външниятъ министръ?*

Доста забѣлѣжително е, че тоя сжщия день Сазоновъ телеграфиралъ на Графъ Бекендорфъ: „Разговоритѣ ми съ германскиятъ посланикъ потвърдяватъ впечатлението ми, че Германия по-скоро фаворизира упоритото държание на Австрия", и прибава, и историята ще го оправдае въ заключението, че „берлинскиятъ кабинетъ, който можеше да възпре цѣлото развитие на тая криза, изглѣжда че не упражнява никакво дѣйствие върху съюзницата си".

[Руска „Оранжева книга", № 43].

На юлий 29, Сжръ Едуардъ Гошенъ телеграфиралъ на Сжръ Едуардъ Грейя, че видѣлъ нея нощь Германскиятъ Канцлеръ, който „току що се билъ завърналъ отъ Подсдамъ", дѣто разбира се трѣба да е видѣлъ Кайзера. Германскиятъ посланикъ тогава показвалъ ясно на кждѣ духа вѣтъра, като внушилъ на Сжръ Едуардъ Гошенъ, че ако Англия би останала неутрална, Германия би се съгласила да гарантира че не ще вземе никаква френска територия. Когато билъ попитанъ върху французскитѣ колонии, никакво увѣрение не било дадено. [Английска „Бѣла книга", № 85].

По-късно него день германскиятъ Канцлеръ пакъ видѣлъ Английскиятъ посланикъ и изразилъ съжаление, „че събитията вървѣли твърдѣ бързо, и че поради това било твърдѣ късно да дѣйствува по вашето [Сжръ Едуардъ Грейовото] прѣдложение, какво сърбскиятъ отговоръ могълъ да образува базата за разискване".

[Английска „Бѣла книга", № 75].

На сжщия день петербурскиятъ германски посланикъ посѣтилъ Сазонова и се изказалъ въ полза на по-нататъшни разяснения между Виена и Сенъ-Петербургъ, на което Сазоновъ се съгласилъ.

[Руска „Оранжева книга", № 49].

Сжщиятъ день Сжръ Едуардъ Грей поискалъ отъ германското правителство *„да прѣдложи нѣкоя процедурна форма,* по която идеята за посрѣдничество между Русия и Австрия, вече приета отъ германското правителство по принципъ, *би могла да се приложи".*

На което германското Външно министерство отговорило, че не може да дѣйствува отъ страхъ, че ако тѣ направяха нѣкое прѣдложение, което да изглѣжда като натискъ, може *„да ги накара [Австрия] да преципитира работитѣ и прѣдстави единъ свършенъ фактъ".* [Вижъ писмото на Сжръ Едуардъ Грейя, юлий 29 — Английска „Бѣла книга", № 70].

Това бѣше послѣдната и най-лошата дребнава защита изтъкната да спечели врѣме, когато Австрия напрѣдваше къмъ Бѣлградъ. То асумираше, че Австрия можеше не само да не уважи желанието въ

една работа на общо съгласие на по-силниятъ си съюзникъ, но че можеше да дѣйствува безъ да зачита германското желание. Това артъкъ бѣ чисто и просто една сардоническа подигравка и германскиятъ външенъ министръ, когато я е произнасялъ едва се е сдържалъ да се не издаде. Може да бжде длъжностьта на единъ дипломатъ да лъже случайно, ала нима е нужно нѣкога да се казва такава глупава лъжа. Германскиятъ държавенъ секретарь сардонически прибавилъ въ сжщиятъ разговоръ, че не билъ увѣренъ дали усилието за миръ не е ускорило обявяването на войната, като че ли обявяването на войната срѣщу Сърбия не е било планирано и очаквано отъ началото

Като послѣдно усилие въ отговоръ на горното британскиятъ посланикъ въ Берлинъ тогава прѣдложилъ, че слѣдъ като Австрия удовлетвори военниятъ си престижъ моментътъ тогава може да бжде благоприятенъ щото четиритѣ незаинтересувани сили да разискватъ върху положението и излѣзатъ съ прѣдложения да прѣдотвратятъ по тежки компликации.

На това прѣдложение Германскиятъ държавенъ секретарь ужъ като че ли се присъединилъ, но, както обикновено, *нищо какво и да било не се направи*. [Английска „Бѣла книга“, № 76].

Истина е, че на юлий 29 Сжръ Едуардъ Грей бѣ увѣренъ отъ германскиятъ посланикъ, че германското външно министерство „се стараело да накара Виена да разясни въ една задоволителна форма въ Петербургъ планътъ и разширението на австрийскитѣ дѣйствия въ Сърбия“, ала пакъ комюникетата, които германското външно министерство е изпратило въ Виена по тая точка *никогашъ не сж биле разкрити прѣдъ свѣта*.

[Английска „Бѣла книга“, № 84].

Въ тая сжща конференция Сжръ Едуардъ Грей *„настоялъ щото германското правителство да прѣдложи нѣкоя метода,* чрѣзъ която влиянието на четиритѣ сили да би могло да се употрѣби заедно за да недопусне война между Австрия и Русия. Франция се съгласи, Италия се съгласи. Цѣлата идея за посрѣдничество или посрѣдническо влияние бѣлше готова да се тури въ дѣйствие чрѣзъ *нѣкоя метода, която Германия би прѣдложила,* ако моята бѣ неприемлива. Въ дѣйствителность, посрѣдничество бѣ готово да дѣйствува по нѣкоя метода, която Германия мисли възможна, ако само Германия би „написала копието“ въ интереситѣ на мира“. [Английска „Бѣла книга“, № 84].

Мжчнотията бѣше, обаче, че Германия никога „не написа копието“, макаръ очевидно да *бѣше лесно* за нея да го направи, като по-силенъ и по-влиятеленъ членъ отъ Двойниятъ съюзъ.

На сжщиятъ день австрийското правителство остава единъ меморандумъ на Сжръ Едуардъ Грей въ смисъль, че графъ Менсдорфъ казалъ какво войната съ Сърбия трѣбва да слѣдва.

„Прѣзъ нощьта на юлий 29 берлинскиятъ британски посланикъ билъ увѣдоменъ, че германското външно министерство *(не е имало до сега врѣме да изпрати единъ отговоръ)* на прѣдложението щото Германия да прѣдложи формата на посрѣдничеството,

но че въпросътъ е билъ рефериранъ на Австро-Унгарското правителство съ молба да каже „какво би го задоволилъ“.

[Английска „Бѣла книга“, № 107].

На слѣдующиятъ день германскиятъ посланикъ увѣрилъ Сжръ Едуардъ Грей, че германското правителство ще се старае да повлияе на Австрия слѣдъ вземанието Бѣлградъ и сръбска погранична територия, да обѣщае да ненастжпва по-нататъкъ, когато силитѣ се постараятъ да наредатъ, щото Сърбия да даде достатъчно удовлетворение да умири Австрия, но ако Германия наистина е сторила това, *никакво доказателство не е дадено на свѣта*, по вѣроятно е, Германия нищо подобно не е направила, защото, ако съвѣтътъ дѣйствително бѣше даденъ не възможно е да се заключи, че Австрия като по-слаба съюзница щѣше да го отритне.

Отъ всичко което личи въ рекорда, Австрия не отговори на това примирително английско прѣдложение, но между това, непотушимиятъ Кайзеръ още повече изостри кризата като телеграфира на Царя, че мобилизацията на Русия да посрѣщне австрийската мобилизация повреждаше положението му на посрѣдникъ, на което Царя даде единъ примирителенъ отговоръ, като заяви, че руската мобилизация бѣ само за отбрана срѣщу Австрия.

Какво повече можеше Русия да направи? Ако Австрия продължаваше да мобилизира, защо Русия да стои съ скръстени ржцѣ?

Въ тоя день, юлии 30, германскиятъ посланикъ ималъ двѣ свиждания въ Петербургъ съ Сазоновъ, и тогава Сазоновъ начерталъ слѣднята формула като база за миръ:

„Ако Австрия, признавайки, че конфликтътъ й съ Сърбия е взелъ характеръ на въпросъ за европейски интереси, обяви себе си за готова да елеминира отъ ултиматума си точкитѣ които нарушаватъ принципътъ на суверинитета на Сърбия, *Русия се ангажира да спрѣ всички военни приготовления*“.

[Руска „Оранжева книга“, № 60].

При това положение краль Георги телеграфиралъ на принцъ Хенриха Пруский, че „Английското правителство правило всичко що могло, внушавайки на Русия и Франция да прѣустановатъ по-нататъшни военни приготовления, ако Австрия би се съгласила да се задоволи съ окупацията на Бѣлградъ и близосѣдна сръбска територия като залогъ за задоволително разрѣшение на исканията й, между това други страни да суспендиратъ военнитѣ си приготовления“.

Кралятъ прибавя, че се надѣва какво Кайзера „ще употрѣби голѣмото си влияние да убѣди Австрия да приеме това прѣдложение, като докаже съ това, че Германия и Англия работятъ заедно да недопуснатъ една международна катастрофа.

[Втора германска „Бѣла книга“]

Това послѣдно прѣдложение, обаче, не бѣ нито прието, нито отклонено, защото буйниятъ Кайзеръ даде 12 часовиятъ си ултиматумъ на Русия да демобилизира, и това бѣше едно арогантно

искание което никоя себе-уважающа се сила, а още по-малко, такава една велика като Русия, можеше да приеме.

Когато срокътъ на това искание течеше Сжръ Едуардъ Грей правѣше послѣдния си опитъ да запази мира като поиска отъ Германия да сондира Виена, както той щѣше да сондира Петербургъ, дали ще бжде възножно за четиритѣ незаинтересовани сили да прѣдложатъ на Австрия, че тѣ ще „прѣдприематъ да дѣйствуватъ щото тя да получи отъ Сърбия пълно удовлетворение на исканията си, съ условие че тѣ нѣма да накърнятъ сръбскиятъ суверенитетъ и цѣлостьта на сръбската територия".

Сжръ Едуардъ Грей отиде толкова далечъ щото да каже на германскиятъ посланикъ, че ако това не е задоволително и ако Германия направи нѣкои справедливи прѣдложения за запазване мира и Русия и Франция ги отхвърлятъ, то „Правителството на Негово Величество не ще има нищо общо съ послѣдствията", което очевидно значеше или неутралитетъ или дѣйствителна намѣса въ полза на Германия и Австрия.

Въ сжщиятъ день британскиятъ посланикъ въ Берлинъ молилъ германското външно министерство да „упражни натиски върху властитѣ въ Виена да направятъ нѣщо въ общиятъ интересъ да увѣрятъ Русия и да се покажатъ разположени да продължаватъ разисквания върху една приятелска основа".

И Сжръ Едуардъ Гошънъ съобщава какво германскиятъ външенъ министръ отговорилъ, че миналата нощь той помолилъ Австрия да отговори на вашето послѣдно прѣдложение, и че получилъ отговоръ въ смисъль, че австрийскиятъ министръ на външтнитѣ работи ще вземе мнѣнието на императора тая сутринь по въпроса".

Пакъ текстътъ на писмото, съ което Германия „молила" Австрия да бжде примирителна не се намира въ рекорда.

Извинението на Германия, че мобилизацията на Русия я принудила да мобилизира не оправдава войната. Мобилизация безъ друго не значи агресия, но просто приготовление. Ако Русия имаше правото да мобилизира, защото Австрия мобилизира. Германия сжщо имаше правото да мобилизира, когато Русия мобилизира, ала не слѣдва че коя да е отъ тритѣ нации можеше да оправдае една война да принуди другитѣ страни да демобилизиратъ. Мобилизацията е само едно приготовление срѣщу евентуалности. Тя е правото на една суверена държава и спорѣдъ никой кодексъ на етиката не е единъ casus belli. Искането на Германия щото Русия да не може да се въоржжи, да се защищава, когато Австрия се приготовлява за една възможна атака върху Русия, има малко, ако съвсѣмъ нѣкакви паралели въ историята за подобна нахална безочливость. Тя третираше Русия като една по-долня, почти васална държава.

Тази буйна постжпка на Германия да принуди великата си съсѣдка да се откаже отъ военнитѣ приготовления за отбраната си, дойде най-ненаврѣмено, защото на августъ 1 Австро-унгарскиятъ посланикъ *за пръвъ пжть* декларира на руското правителство склонностьта си да разискватъ условията на австийскиятъ ултиматумъ до Сърбия, и тогава бѣ подсказано щото формата на ултиматума и

произлизающитѣ отъ това въпроси да бждатъ разисквани въ Лондонъ (депеша отъ британскиятъ посланикъ въ Виена до Сжръ Едуардъ Грей, датирана септемврий 1, 1914), Сжръ Едуардъ Грей веднага съобщилъ на английскиятъ посланикъ въ Берлинъ за факта, и настоявалъ, че било още възможно да се подържа мира „ако само една малка отстжпка на врѣме би могла да се спечели прѣди нѣкоя велика сила да започне войната".

[Английска „Бѣла книга", № 131].

Но кайзерътъ, като бѣ издалъ арогантниятъ ултиматумъ до Русия да демобилизира въ дванадесеть часа, бѣ отишелъ твърдѣ далечъ за отстжпление, и поощряванъ отъ арогантната Подсдамска военна партия той „отвърза кучетата на войната".

Присждата.

Тѣзи сж фактитѣ, както сж показани отъ рекорда, и върху тѣхъ, по мое осмотрение, единъ безпристрастенъ сждъ не ще се подвоуми да произнесе слѣдната присжда:

1 — Че Германия и Австрия въ едно врѣме на дълбокъ миръ тайно сж се съгласили заедно да наложатъ волята си на Европа и върху Сърбия по единъ въпросъ, касающъ се до равновѣсието на силитѣ въ Европа. Дали, постжпвайки така, тѣ сж възнамѣрявали да ускорятъ една европейска война, за да опрѣдѣлятъ господството въ Европа, не е достатъчно доказано, макаръ че цѣлия имъ курсъ на поведение да подсказва това като една възможность. Тѣ направиха войната почти неизбѣжима чрѣзъ а) издаването на единъ ултиматумъ, който бѣ грубо безразсжденъ и несъразмѣренъ съ каквато и да била обида, нанесена на Австрия; б) въ даването на Сърбия и на Европа недостатъчно врѣме да разгледа правата и задълженията на всички заинтересовани народи.

2 — Че Германия всѣкога е имала силата да принуди Австрия да пази единъ благоразуменъ и примирителенъ курсъ, ала никогашъ не упражни ефикасно това влияние. Напротивъ, тя навѣрно насърдчаваше, и възможно подбуждаше, Австрия въ безразсждния ѝ курсъ.

3 — Че Англия, Франция, Италия и Русия всѣкога искренно сж работили за въ полза на мира, и за тая цѣль не само погледнаха прѣзъ пръсти на първоначалната лоша обноска на Австрия, но и направиха всѣка разумна отстжпка съ надеждата за запазването на мира.

4 — Че Австрия, бидейки мобилизирала армията си, Русия бѣ разумно оправдана въ мобилизиране силитѣ си. Такъвъ актъ на мобилизация бѣ право на коя и да е било суверенна държава, и до като рускитѣ армии не прѣминѣха границата или не прѣдприемѣха нѣкоя агресивна акция, никой другъ народъ нѣмаше право да се оплаква, всѣкой имайки сжщото право да прави подобни приготовления.

5 — Че Германия съ внезапното обявяване война срѣщу Русия, за гдѣто не демобилизира, когато другитѣ сили бѣха прѣдложили да направятъ нѣкои справедливи отстжпки и разговоритѣ за миръ още продължаваха, преципитира войната.

Въ заключение.

Авторътъ на тая статия е дошълъ до тѣзи заключения съ неохотность, и той храни едно дълбоко чувство на обичь спрѣмо германскиятъ народъ и равно удивление за тѣхнитѣ идеали и безподобенъ прогресъ. Даже още повече адмирира великолѣпниятъ куражъ съ който германската нация, обградена отъ сѣкадѣ съ силни противници, сега защитява престижътъ си като нация. Всесърдечната прѣданость на тая велика нация къмъ знамето си е достойна за най-добритѣ традиции на Тевтонската раса, обаче това неможе да промѣни етическата истина, която стои на страна отъ сѣкакви национални съображения; нито може да повлияе на заключението, че германската нация е била хвърлена въ тая пропасть отъ нейниятъ хитъръ държавникъ и извънредно нервозенъ Кайзеръ, който въ двадесетий вѣкъ искрено вѣрва, че той е намѣстникътъ на Всевишняго Бога на земята, и заради това непогрѣшимъ.

Въ прикачванието осѫжданието си, Върховниятъ сѫдъ на цивилизацията ще трѣбва заради това да прави разлика между военната каста, на чело съ Кайзера и прѣстолонаслѣдника, които прецитираха това велико бѣдствие, и германскиятъ народъ.

Самата секретность на заговора и неоткриванието прѣдъ германскиятъ народъ, дипломатическитѣ комюникета тукъ по прѣди цитирани, силно подсказва, че тази отвратителна война е не само едно прѣстѫпление срѣщу цивилизацията, *но тоже срѣщу измамениятъ и заблудениятъ германски народъ.* Тѣ сѫ далновидни, сѫществено напрѣдничави и миролюбиви въ националнитѣ си характеристики, когато пъкъ идиялитѣ на тѣхната военна каста сѫ ония на тъмнитѣ вѣкове.

Единъ день германскиятъ народъ ще узнае цѣлата истина и тогава грозно ще се разправи съ ония, които сѫ хвърлили една благородна и миролюбива нация въ пропастьта на нещастието.

„Божиитѣ воденици мелятъ бавно,
Но смилатъ много ситно,
Съ търпение Богъ стой да бди
Съ точность Той мели всичко.

КРАЙ.

Печатница на Народното Осигурително Дружество „БАЛКАНЪ" — София.